

ઉકેલપત્ર : સત્સંગ પ્રવીણ - ૨

(સમય : બપોરે ૨ થી ૫)

(રવિવાર, ૫ જુલાઈ, ૨૦૧૫)

- નોંધ :- (૧) આપેલ આવૃત્તિ પ્રમાણેના પુસ્તકના જવાબ જ માન્ય રાખવા. તે સિવાયની આવૃત્તિના જવાબ માન્ય ન રાખવા.
(૨) જમણી બાજુએ આપેલા અંકો જે તે પ્રશ્નના ગુણાંક દર્શાવે છે.
(૩) જમણી બાજુએ પ્રશ્નની બાજુમાં કૌંસમાં આપેલા અંકો જે તે પ્રશ્નના જવાબના પાઠ/પાના નંબર દર્શાવે છે.

અગત્યની સૂચના

પ્રશ્નપત્રમાં દરેક પેટા પ્રશ્નની જમણી બાજુ દર્શાવેલ ખાનામાં, લખેલા ગુણની પછીના ખાલી ખાનામાં (ગુણ : ૧)
પરીક્ષાર્થીને આપેલ ગુણ લખવાના છે. જો પ્રશ્નનો જવાબ ખોટો હોય તો તે ખાનામાં '૦' (આંકડામાં શૂન્ય) લખવું. ખરાં (✓)
કે ખોટાં (X) ની નિશાની દરેક પેટા પ્રશ્નની ડાબી બાજુની ખાલી જગ્યામાં જ - પ્રશ્ન શરૂ થાય તે પહેલાં જ કરવી.

વિશેષ નોંધ

આપ જ્યારે પેપર તપાસો ત્યારે જ્યારે લાંબા જવાબોમાં દા.ત. ટૂંકનોંધ, પાંચ મુદ્દાના વાક્યો, કારણો વગેરે પ્રશ્નોમાં આપ જ્યારે ફાળવેલા ગુણ કરતાં ઓછા ગુણ આપતાં હોવ ત્યારે પરીક્ષાર્થીએ કયો મુદ્દો નથી લખ્યો જેના તમે ગુણ કાપ્યા છે. તેની તમે ટૂંકમાં ડાબી બાજુ ઉપર નોંધ લખો. દા.ત. માર્ચ-૨૦૧૩માં પ્રવેશ-૧ માં 'જોબનપગીનું પરિવર્તન' ટૂંકનોંધ પૂછાઈ હતી. જેમાં જોબનપગી પ્રાર્થના કરતાં પોતાના દોષનું વર્ણન કરતાં કહે છે. 'પ્રભુ ! હું કુળહીન, કુટિલ, કુપાત્ર, બુદ્ધિહીન છું. મેં આપને ન ઓળખ્યા. દીનબંધુ ! દયા કરો. મારું મહાપાપ મટાડો.' આ મુદ્દો પરીક્ષાર્થીએ નથી લખ્યો તો બાજુમાં તમે લખી શકો કે 'પોતાના દોષ કહે છે.' આટલું જ લખવાનું છે અને તમે ગુણ ઓછા આપી શકો છો એટલે કે ફાળવેલ ગુણ કરતાં ઓછા ગુણ આપતાં પહેલાં બાજુમાં કયો મુદ્દો નથી તેની ટૂંકમાં નોંધ લખવી જરૂરી છે.

(વિભાગ - ૧ : કિશોર સત્સંગ પ્રવીણ, નવમી આવૃત્તિ - ફેબ્રુઆરી, ૨૦૧૩)

પ્ર.૧ નીચે આપેલાં અવતરણો કોણ, કોને અને ક્યારે કહે છે તે લખો. (કુલ ગુણ : ૮)

નોંધ :- કોણ કહે છે ૧ ગુણ, કોને કહે છે ૧ ગુણ, ક્યારે કહે છે ૧ ગુણ.

૧. “દવાની જરૂર પડી છે, તો ઉઘાડો.” (૨૫/૭૬)

⇒ બાઈ - સુરા ખાયરને

⇒ જસદણ ગયેલા સુરાખાયરને ભ્રષ્ટ કરવાના આશયથી જસદણ ઠાકોર સુરા ખાયરને ઉતારે રાત્રે બાર વાગે વેશ્યા જેવી બાઈને મોકલે છે. તે બારણું ખોલવા માટેનું કારણ આપતા સુરા ખાયરને કહે છે.

૨. “તમે શું સમજીને રહેશો ?” (૧૭/૫૩)

⇒ શ્રીજીમહારાજ - બે બ્રાહ્મણોને (બ્રાહ્મણો)

⇒ જગન્નાથપુરીથી આવેલા બ્રાહ્મણોએ દ્વારકા જવાની ના પાડીને મહારાજની સેવામાં રહેવાનું અને દીક્ષા આપવાનું કહ્યું ત્યારે મહારાજ પૂછે છે.

૩. “સોરઠ દેશમાં કોઈ જીવનમુક્તા પ્રગટ થયા છે.” (૨૦/૬૦-૬૧)

⇒ વૈરાગી તીર્થવાસી - પરસ્પર (એકબીજાને)

⇒ બંગાળના એક ગામના આશ્રમની ઓસરીમાં વૈરાગી તીર્થવાસીઓ પરસ્પર વાતો કરતાં કહે છે.

પ્ર.૨ નીચે આપેલાં વાક્યોમાંથી કોઈ પણ ત્રણ વિષે કારણ લખો. (બારેક લીટીમાં) (કુલ ગુણ : ૮)

૧. બધી ક્રિયા ભગવાનને સંભારીને જ કરવી. (૧૮/૫૬)

શ્રીજીમહારાજ કહે છે : કીર્તન ગાવવાં, ભજન કરવું, ધૂન તથા નામરટણ કરવું તેમાં ભગવાનની સ્મૃતિ રાખીને કરવું, ભગવાનની સ્મૃતિ વિના ગાઈએ તો કદાચિત્ બાહ્ય આનંદ આવે, પણ શાંતિ થાય નહિ માટે સ્મૃતિ સહિત ક્રિયા કરીએ તેમાંથી શાંતિ અને સુખ બંને મળે છે. માત્ર ભજન કરીએ ત્યારે જ ભગવાનનું અનુસંધાન રાખવું તેમ નથી, જીવનની દરેક ક્રિયા કરતાં કરતાં ભગવાનમાં વૃત્તિ રાખવાનો પ્રયત્ન રાખવો. ભગવાનની સ્મૃતિ વિના જે જે ક્રિયા કરીએ તે બંધનરૂપ થાય છે. વળી, બીજી ક્રિયા કરતી વખતે ભગવાનનું અનુસંધાન ન રહે તો ભજનમાં બેસીએ ત્યારે પણ વૃત્તિ સ્થિર ન થાય ને ભજનમાં બેઠા છતાં પંચવિષયના કે જગત- વ્યવહારના સંકલ્પ થયા કરે અને ભજનનું સુખ પણ આવે નહિ. તેથી જ શ્રીજીમહારાજ આપણને આગ્રહપૂર્વક કહે છે કે બધી ક્રિયા ભગવાનને સંભારીને જ કરવી. ભગવાનને સંભારવા જઈએ તો ક્રિયા કેવી રીતે થાય ? એ શંકા કદાચ થાય, પણ જેમ માછલી પાણીમાં રહેવા છતાં ક્રિયા કરે છે તેવી રીતે શુભાશુભ ફળની ઈચ્છા રાખ્યા વિના ઈષ્ટદેવની પ્રસન્નતા અર્થે હું આ ક્રિયા કરું છું, એવું અનુસંધાન રહે એ અખંડ સ્મૃતિ જ છે. આ પ્રમાણે કરવામાં મુશ્કેલી જણાય, પણ ભગવાન અને સંતની કૃપાથી અને સતત અભ્યાસથી ભજન કરતાં કરતાં ક્રિયા કરવાની ટેવ પડે છે.

૨. ફઈબાના ઘરેથી શ્રીજીમહારાજ અને સંતો જમ્યા વગર નીકળી ગયા. (૭/૧૭-૧૮)

મછિયાવ ગામના ફઈબાને તેમના દીકરાની વહુ સાથે અણબનાવ થયો હોવાથી તેને પિયર મોકલી દીધી હતી. વહુના માતા-પિતા સત્સંગી હોવાથી તેમણે શ્રીજીમહારાજને આ બાબત સમાધાન કરાવવા વિનંતી કરી. શ્રીજીમહારાજ બસો સંતો તથા હરિભક્તો સાથે મછિયાવ જવા નીકળ્યા. રસ્તામાં વહુનું ગામ મેલણા આવતું હોવાથી મહારાજે ત્યાં જઈને વહુને પૂછ્યું કે અમે કહીએ તેમ કરશો ? ત્યારે તેણે પોતાની સાસુ તથા શ્રીજીમહારાજ જેમ રાજી હોય તેમ કરવા વચન આપ્યું. તેથી શ્રીજીમહારાજ રાજી થયા અને મછિયાવ પધાર્યા. ફઈબાએ મછિયાવમાં ખૂબ ભવ્યતાથી મહારાજનું સ્વાગત કર્યું. શીરા-પુરીની રસોઈ કરાવી હતી. મહારાજને ફઈબા ઘરમાં તેડી લાવ્યા. દાદર ચડતાં મહારાજે તેમને વહુને તેડાવવાની વાત કરી. ફઈબાએ તેનો તરત જ ઈન્કાર કરી દીધો. મહારાજને સર્વોપરી અને સર્વ અવતારના અવતારી જાણતા હતાં છતાં સાસુ - વહુના ઝગડામાં તમને સમજ ન પડે તેમ કહી દીધું. શ્રીજીમહારાજને આ હઠ ન ગમી. તેથી છેલ્લે કહ્યું તમે અમારી વાત નહિ માનો તો અમે તથા સંતો હરિભક્તો જમ્યા વિના ચાલ્યા જઈશું. ત્યારે ફઈબાએ જણાવ્યું કે તમે ધણી છો ફાવે તેમ કરો પણ આ વાત નહિ જ બને. મહારાજ ફઈબાની આવી હઠજોઈને નારાજ થઈ ગયા અને જમ્યા વિના સંતો સાથે મછિયાવથી ચાલી નીકળ્યા.

૩. સત્સંગિજીવન ગ્રંથ સંપ્રદાયનો સંસ્કૃત ભાષામાં રચાયેલો મુખ્ય ગ્રંથ છે. (૧૨/૩૬)

સંસ્કૃત ભાષામાં રચાયેલો ગ્રંથ. રચયિતા શતાનંદ મુનિ છે. એકવાર શતાનંદમુનિએ ગઢપુરમાં મહારાજના સ્તુતિ શ્લોક રચ્યા તે મહારાજ પાસે ગાયાં મહારાજ અત્યંત પ્રસન્ન થયાં. વરદાન માંગવા કહ્યું. ત્યારે તેમણે કહ્યું ; મહારાજ બીજી કોઈ ઈચ્છા નથી. આપ પ્રસન્ન થયા હો તો આપના ચરિત્રનો ગ્રંથ કરવા આજ્ઞા આપો. શ્રીજી મહારાજની આજ્ઞાથી ૧૮૮૫માં માગશર સુદ છઠને દિવસે આ ગ્રંથની ઉત્પત્તિ ગઢપુરમાં થઈ. આ ગ્રંથમાં પાંચ પ્રકરણ છે. તેમાં મહારાજનાં ચરિત્ર સુંદર રીતે વર્ણવ્યા છે. આ ગ્રંથમાં ત્યાગી સાધુઓને ઉપયોગી એવા ધર્મામૃત અને નિષ્કામશુદ્ધિ જેવા ધર્મગ્રંથ લખી ત્યાગની અનોખી રીત સમાજ સામે મુકી છે. તે ઉપરાંત એકાદશી આદિક ઉત્સવની રીત, ધર્મલોપના પ્રાયશ્ચિત, દેવપુજાની રીત. ચાંદ્રાયણાદિક વ્રતવર્ણન અને તેને કરવાની રીત પણ બતાવી છે. ધર્મ, જ્ઞાન, વૈરાગ્ય, ભક્તિના લક્ષણ, ઉપાસનાની રીત, વિશિષ્ટાદ્વૈત સિદ્ધાંત જેવી તત્ત્વજ્ઞાનની બાબતો ને પણ સુંદર રીતે રજૂ કરી છે. બ્રહ્મસ્વરૂપ શાસ્ત્રીજી મહારાજ ઘણી વાર આ ગ્રંથમાંથી ધર્મપુરવાળા કુશળકુંવરબા તથા સુરતના ભાલચંદ્ર શેઠનું આખ્યાન ભક્તિમાર્ગને પુષ્ટ કરવા સુંદર રીતે કહેતા. આમ સત્સંગિ જીવન ગ્રંથ રચીને શતાનંદ મુનિએ આપણા પર મહાન ઉપકાર કર્યો છે.

૪. ઉકાખાયર સભામાં મોડા આવ્યા. (૩/૧૦)

લીંબતરું નીચેના ઓટાને કૂતરાએ બગાડેલો બધાએ જોયો પણ કોઈને તે સાફ કરવાનો સંકલ્પ ન થયો. પણ ઉકાખાયરને મહારાજ અને સંતો-હરિભક્તોનો મહિમા તે બધા ક્યાં બેસશે. તે વિચારથી ઓટો સાફ કરી ઘેલે નાહીને પછી સભામાં આવ્યા. તેથી ઉકાખાયર સભામાં મોડા આવ્યા.

પ્ર.૩ નીચે આપેલા વિષયો ઉપર મુદ્દાસર નોંધ લખો. (બારેક લીટીમાં) (કુલ ગુણ : ૮)

૧. બંધિયાના ડોસાભાઈ (૨૮/૮૪-૮૬) એકવાર બંધિયાના જૈન વાણિયા જાન લઈને ગઢડા આવ્યા હતા ત્યાં તેઓ મહારાજનાં દર્શને આવે છે. મહારાજ તેમને ડોસાભાઈના ખબર અંતર પૂછે છે ત્યારે વાણિયાઓ કહે છે, ‘અમે તો ગળાસુધી સંસારમાં ડૂબેલા છીએ પણ તમારા ડોસાભાઈ તો ચોટલી સુધી સંસાર વહેવારમાં ડૂબ્યા છે ને ભગવાન ભજવા નવરા જ થતા નથી.’ આ સાંભળી મહારાજ હસ્યા અને તેમને કહ્યું કે ‘જો ડોસાભાઈને સાધુ કરીએ તો તમે સત્સંગી થશો?’ વાણિયાઓએ વિચાર કર્યો કે ડોસાભાઈએ તો ગામની બધી જ વાડીના ગોળનું સાટું કર્યું છે તેથી વેપારનો સારો લાભ છોડી સાધુ થાય તેમ લાગતું નથી આથી તેમણે મહારાજને કહ્યું, ‘ડોસાભાઈ સાધુ થાય તો અમે જરૂરથી સ્વામિનારાયણની કંઠી પહેરીશું.’ મહારાજે તેમને લગ્નકાર્ય પતાવીને વળતા મળીને જવાનું કહ્યું. વાણિયાઓ જતાં જ મહારાજે ભગુજીને બોલાવી ભગવા વસ્ત્રો અને ચિટ્ઠી આપી તરત બંધિયા જવા કહ્યું. ડોસાભાઈને ચિટ્ઠીમાં લખ્યા મુજબ ભગવા વસ્ત્રો ધારણ કરી તરત ગઢડા આવવાનું કહ્યું, ડોસાભાઈ ગોળનાં ગાડાં જોખતા હતા. સવારના અગિયાર થયા હતા છતાં દાતણ કરવા પણ નવરા થયા ન હતા. અચાનક ભગુજીને આવેલા જોઈ ગોળ જોખવાનો પડતો મૂકી દંડવત્ કર્યા અને મહારાજની શી આજ્ઞા છે? તેમ પૂછ્યું, ભગુજીએ કહ્યું ‘આ ભગવાં વસ્ત્ર ધારણ કરી તમને મહારાજે ગઢડે બોલાવ્યા છે. ડોસાભાઈએ ભગવાં વસ્ત્રો ધારણ કરી લીધાં અને ઘેર સંદેશો પણ કહેવારવ્યો નહિ કે દુકાનની પણ કોઈને ભલામણ કર્યા વગર તરત ભગુજી સાથે ચાલી નીકળ્યા ને ગઢડે આવી મહારાજનાં દર્શન કર્યાં. બંધિયાના વાણિયા લગ્ન પતાવી પાછા વળતા આવ્યા ત્યારે સંતમંડળમાં બેઠેલા ડોસાભાઈને બતાવીને મહારાજે કહ્યું, ‘આમને ઓળખો છો?’ વાણિયા અચંબો પામી ગયા અને કહેવા લાગ્યા, ‘મહારાજ ડોસાભાઈ તમારા ખરેખરા ભક્તરાજ છે. મહા વૈરાગ્યવાન છે. અમે સંસારી જીવ છીએ તેથી ડોસાભાઈને અમારી જેમ સંસારમાં આસક્ત જોતા હતા.’ મહારાજે ડોસાભાઈને તેમના વસ્ત્રો પાછા આપી ઘરે જવાની આજ્ઞા કરીને કહ્યું ‘ડોશીમા જીવે ત્યાં સુધી સેવા કરજો. તમે તો ગૃહસ્થ છતાં અખંડ સાધુ જ છો. તમને સંસાર બાધ કરી શકે તેમ નથી.’ આવા માહાત્મ્ય જ્ઞાને સહિત નિશ્ચયવાળા ડોસાભાઈએ મહારાજની આજ્ઞા હંમેશા અધ્યર ઝીલી છે. તેમાં લેશ માત્ર ફેર પડવા દીધો નથી - વણિક જ્ઞાતિના ડોસાભાઈ - પ્રથમ સરધાર રહેતા - શ્રીજીમહારાજ બંધિયા તેડી લાવ્યા - મુળુખાયર ને ભલામણ - સર્વે સમૃદ્ધિ ઘરબાર અપાવ્યા - ખરેખરી ટેક અને નિષ્ઠાવાળા. **અથવા**

૨. અલૈયા ખાયર (૭/૧૮-૨૦) અલૈયા ખાયર સ્વામિનારાયણ ભગવાનના ખરેખરા ભક્ત - અતિશય સેવા - પ્રસન્ન થઈ મહારાજે ઐશ્વર્ય આપ્યું - બીજાને સમાધિ કરાવતા - બે હજાર લોકોને સત્સંગ (૧) ગઢપુરમાં શ્રીજીમહારાજના સાન્નિધ્યમાં

સભા ભરાઈને બેઠી હતી. તે વખતે શ્રીજીમહારાજે મુક્તાનંદ સ્વામીને પ્રશ્ન પૂછ્યો કે દાદાખાયર, સુરાખાયર, નાજાજોગિયા, સોમલાખાયર, અલૈયાખાયર વગેરે હરિભક્તોમાં શ્રેષ્ઠ કોણ ? મુક્તાનંદ સ્વામીએ પોતાની સરળ પ્રકૃતિ પ્રમાણે સાહજિકતાથી દાદાખાયર શ્રેષ્ઠ હરિભક્ત છે તેમ જણાવ્યું. માની સ્વભાવના અલૈયાખાયરને થયું કે મારી ગણતરી શ્રેષ્ઠ હરિભક્તોમાં જ થવી જોઈતી હતી. પરંતુ બીજા નંબરમાં જરૂર થશે. પરંતુ મુક્તાનંદ સ્વામીએ બીજો નંબર સુરાખાયરને અને ત્રીજો નંબર સોમલાખાયરને આપ્યો. આ સાંભળતા જ અલૈયાખાયરને માનખંડન જેવું લાગ્યું. કોપથી કંપતા કંપતા એકદમ લાલચોળ થઈ ગયા. એકદમ આવેશમાં આવી ગયા અને વેગમાં ને વેગમાં જ તેમનો હાથ તલવારની મૂઠ પર ગયો. શ્રીજીમહારાજ બોલી ઉઠ્યા ‘મુક્તાનંદ સ્વામી ! આમાં તમે કાંઈ સમજ્યા નહિ. અલૈયો તે અલૈયો. બીજા ગમે તેવા ભક્ત હોય પણ આવા નિષ્કામી વર્તમાન પાળનાર અલૈયાની તોલે કોઈ ન આવે.’ આટલું સાંભળ્યું અને અલૈયાખાયરે તલવારને મ્યાન કરી દીધી. પોતે રાજી થયા. પંચવિષયનો અત્યંત અભાવ ન થયો હોય.... તો મુક્તાનંદ સ્વામી જેવાનું માથું શસ્ત્રે કરીને મૂકાવા તૈયાર થઈ ગયા. (૨) એક વખત ઉન્મત ગંગામાં શ્રીજીમહારાજ ભક્ત મંડળ સાથે સ્નાન કરતા હતા ને ડૂબકી દાવની રમત રમતા હતા. ત્યારે શ્રીજીમહારાજે અલૈયાને પાણીમાં ઉછાળી ફાંદ ઉપર વીંટેલી પછેડીની ગાંઠ પગને અંગૂઠે કરીને છોડી નાખી. મહારાજ દૂર જઈને નીકળ્યા. સૌ હસવા લાગ્યા. તેથી અલૈયાખાયરને માનખંડન થયું એમ લાગવાથી શ્રીજીમહારાજ પ્રત્યે જેમ તેમ બોલવા લાગ્યા ને કોપના આવેશમાં એ જ દશામાં મહારાજને છોડીને ચાલી નીકળ્યા. પછી જેટલાને સત્સંગ કરાવ્યો હતો. તેટલાને ‘ગઢડે જશો નહિ, ત્યાં તો ભગવાન નથી પણ પૂરબિયો બ્રાહ્મણ છે.’ એમ કહીને પાછા પાડ્યા. શ્રીજી મહારાજ ધામમાં પધાર્યા પછી - ખુબ પશ્ચાતાપ, શોક - ગોપાળાનંદ સ્વામી તથા અન્ય સંતો પાસે જઈ માફી - ફરી સત્સંગમાં આવતા થયા.

૩. સંપ્રદાયનું શાસ્ત્ર : વચનામૃત (૧૨/૩૨-૩૩) વચનામૃત એ શ્રીજીમહારાજના શ્રીમુખની અમૃતવાણી છે. ગુજરાતી ભાષાના પ્રથમ ગદ્યગ્રંથ તરીકે પણ સાહિત્યક્ષેત્રમાં પ્રસિદ્ધ છે. શ્રીજીમહારાજે પોતાના આશ્રિત ભક્તોને અનેક સમયે આધ્યાત્મિક રહસ્યોની વાતો કરી છે. શાસ્ત્રોના ગૂઢ રહસ્યો અલ્પજ્ઞ માનવ પણ સમજી શકે તેવી સરળ અને ગ્રાહ્ય ભાષામાં સ્થૂળ દૃષ્ટાંતો સાથે રજૂ કર્યા છે. હરિભક્તોને મોક્ષમાર્ગમાં મૂંઝવતા પ્રશ્નોના યથાર્થ ઉપદેશ વચનો આપ્યા છે. તેને સંતો અને પરમહંસોએ યથાર્થ રીતે ઉતારી લઈ સંપ્રદાય કર્યો છે. તે જ વચનામૃત ગ્રંથ છે. દરેક વચનામૃતની શરૂઆતમાં શ્રીજીમહારાજનું ધ્યાન થાય તે હેતુથી મહારાજ ક્યા મુખે વિરાજ્યા છે ? કેવા વસ્ત્રાભૂષણો ધારણ કર્યા છે ? તેમજ તિથિ સંવત્ અને સાથેના સંતો હરિભક્ત વૃંદ વગેરેનું વર્ણન કરી હુબહૂ ચિત્ર રજૂ કર્યું છે. જેથી મહારાજની વાણી સાંભળતા પહેલા એમની મૂર્તિનું સ્મરણ થાય તેમજ વચનામૃતનું ઐતિહાસિક મૂલ્ય અને પ્રમાણભૂતતા પણ જળવાય છે. વચનામૃતમાં મુખ્યત્વે સ્વધર્મ, આત્મજ્ઞાન, વૈરાગ્ય, માહાત્મ્યે યુક્ત ભક્તિ અને બ્રહ્મ-પરબ્રહ્મના અનાદિ સ્વરૂપનું નિરૂપણ કરેલું છે. ભગવાનની વાણી તે પરાવાણી છે તે સર્વકાળ માટે જીવંત છે. આજે આપણા જીવનના પ્રશ્નોના ઉકેલ તેમાંથી મેળવી શકાય છે. વચનામૃતની પ્રમાણિકતા મહારાજે પોતે જ ગ.પ્ર.દશમાં આપી ‘આ જે વાર્તા તે અમે પ્રત્યક્ષ દેખીને કરી છે.’ ગ.મ.૧૩ માં ‘આ વાર્તા દંભે કરીને, માને કરીને નથી કરી પણ જે દીઠેલ છે અને અનુભવે કરીને પણ સિધ્ધ કરી છે.’ તેમજ છેલ્લાના ૩૮ માં કહ્યું છે, ‘આ તો અમારી અજમાવેલ વાત છે, અમે જેમ વર્તીએ છીએ તેમ કહીએ છીએ.’ આ ઉપરાંત આ ગ્રંથની વિશેષતા એ છે કે ચાર સંતોએ વચનામૃત ને પુસ્તક રૂપે ગ્રંથિત કર્યા પછી શ્રીજીમહારાજને દેખાડ્યો અને મહારાજે પુસ્તક જોઈને અત્યંત પ્રસન્ન થઈ તેને માન્ય કરેલો ગ્રંથ છે. મહારાજે જે જે ગામમાં ઉપદેશ આપે છે, તે તે ગામના નામ વચનામૃતમાં પ્રકરણો પાડી જોડ્યા છે. તેમાં ગઢડા, પ્રથમ પ્રકરણ-૭૮, સારંગપુરના-૧૮, કારિયાણીના-૧૨, લોયાનાં-૧૮, પંચાળાના-૭, ગઢડા મધ્ય પ્રકરણના-૬૭, વરતાલનાં-૨૦, અમદાવાદના-૩, ગઢડા અત્યંત પ્રકરણના-૩૮ એમ કુલ વરતાલની પ્રતમાં ૨૬૨ છે આ ઉપરાંત અમદાવાદ, અસલાલી અને જેતલપુરના-૧૧ સાથે અમદાવાદ દેશની પ્રતમાં કુલ-૨૭૩ વચનામૃત છે. પૃથ્વી ઉપર અવતારો અને મહાપુરુષો પ્રગટ થયા પરંતુ તેમની વાણી પાછળથી તેમના ભક્તો દ્વારા સ્મૃતિને આધારે ગ્રંથિત થઈ છે. જ્યારે વચનામૃત એ એવો ગ્રંથ છે. કે તેમાં અક્ષરાધિપતિ પુરુષોત્તમ નારાયણની વાણી યથાવત રૂપમાં પ્રાસાદિક ભાષામાં ગ્રંથિત થઈ છે. આથી જ ગુણાતીતાનંદ સ્વામીએ કહ્યું છે. ‘વચનામૃત સિવાય બીજામાં માલ મનાય છે એ જ મોહ છે.’

અથવા

૪. અદ્ભુતાનંદ સ્વામી (૪/૧૧-૧૩) અદ્ભુતાનંદ સ્વામીનું જીવન ખરેખર અદ્ભુત છે. તેમનું પૂર્વાશ્રમનું નામ કલ્યાણદાસ હતું. તેમના માતાનું નામ દેવુબાઈ તથા પિતાનું નામ સંઘા પટેલ હતું. સુરેન્દ્રનગર જીલ્લાના લખતર પાસે કડું ગામમાં કલ્યાણદાસનો જન્મ થયો હતો. કલ્યાણદાસ તથા તેમના કાકા રામાનંદ સ્વામી પાસે વર્તમાન ધરાવી સત્સંગી થયા હતા. શ્રીજીમહારાજનાં દર્શનનો યોગ સૌ પ્રથમ માંગરોળમાં રામાનંદ સ્વામીનાં અક્ષરધામગમન બાદ થયો. કલ્યાણદાસને મેથાણ ગામના તેમના મામા અજા પટેલ તરફથી સત્સંગનો વારસો મળ્યો હતો. પિતા સત્સંગી ન હતા. દેવુબાઈ સત્સંગ કરે તો સંઘા પટેલને ગમતું નહિ. છતાં પણ તેમણે તેમના પુત્રોમાં સંસ્કારનું સિંચન કરવામાં ખામી રાખી ન હતી. સમય આવતાં કલ્યાણદાસનું લગ્ન મેથાણ ગામે થયું. આ લગ્નવિધિ ધામધૂમપૂર્વક અજા પટેલની છત્રછાયામાં પૂર્ણ થવાની તૈયારીમાં હતી ત્યાં જ તેમને શ્રીજીમહારાજનો આજ્ઞાપત્ર ખેપિયા દ્વારા મળ્યો. ‘માંચા, સુરા, સોમલા, અલૈયા, મૂળુ, નાજા માતરા આદિક ભક્તજનો સીમમાં હો, ઘરમાં હો, જ્યાં હો ત્યાંથી ખાવું પીવું પડતું મૂકીને ચાલી નીકળજો અમારું ગમતું છે.’ મહારાજે બધાની ઉપાધિ પોતે ભોગવશું તેમ જણાવ્યું. આ પત્ર વાંચીને અજા પટેલ જવા તૈયાર થયાં. કલ્યાણદાસને આ ખબર પડી તેમણે મહારાજનો પત્ર માંગીને બે ત્રણ વખત વાંચ્યો અને તેમણે પણ મામાની સાથે જવાનું નક્કી કર્યું. અજા પટેલે કહ્યું “પણ આમાં તમારું નામ ક્યાં છે ?” તરત જ કલ્યાણદાસે કહ્યું આમાં છેલ્લે ‘આદિ’ શબ્દ લખ્યો છે તેથી તેમાં મારું નામ પણ આવી જાય છે. ભાણેજનો

અફર નિર્ણય જાણીને તેઓ કાંઈ બોલ્યા નહિ. શુભ પ્રસંગે આવી વિચિત્ર વાત સાંભળી સંબંધીઓ તથા સાસુ સસરાએ ખૂબ સમજાવ્યા પણ તેમણે જરાય મચક ન આપી અને મક્કમતાપૂર્વક કોઈને મળ્યા વિના જ સીધા લગ્નમંડપમાંથી મામા સાથે ચાલી નીકળ્યા અને મહારાજના આદેશ મુજબ જેતલપુર રામદાસ સ્વામીને મળીને સીધા ચાલીને ભુજ આવ્યા. શ્રીજીમહારાજે ગામ બહાર સૌનું સ્વાગત કરી નવા પરમહંસોને અતિશય હર્ષપૂર્વક બાથમાં લઈને ખૂબ ભેટ્યા. સૌની ખૂબ પ્રસંશા કરી પૂછ્યું ‘આ કલ્યાણદાસનું નામ કાગળમાં ક્યાં હતું ? તે કેમ આવ્યા છે ?’ ત્યારે કલ્યાણદાસે કહ્યું ‘હે મહારાજ ! આપે કાગળમાં ‘**આદિક ભક્તજનો**’ એમ લખ્યું હતું તે **આદિકમાં હું ગણાઈ જાઉં**’ જગતના નાશવંત સુખમાં ન રહેતાં મહારાજનું ગમતું કરવા આવેલ કલ્યાણદાસને ખરા ખપવાળા જાણી પાસે બોલાવી મીઠળ છોડી નાખીને સાધુની દીક્ષા આપી. ‘બીજા કોઈથી પણ ન થાય એવું અદ્ભુત કાર્ય તમે કર્યું છે માટે તમારું નામ **અદ્ભુતાનંદ** પાડીએ છીએ.’ એમ કહી મહારાજે તેમને આર્શીવાદ આપ્યા. શ્રીજીમહારાજની આજ્ઞા થતાં પોતાના વતનનાં ગામ કડુમાં તથા સસરાના ગામ મેથાણમાં જઈને ભિક્ષા માગી આવ્યા અને આકરી કસોટીમાંથી પસાર થયા. અદ્ભુતાનંદ સ્વામીના આ અદ્ભુત કાર્યથી તેમનાં ધર્મપત્ની ખૂબ જ પ્રભાવિત થયાં અને જીવનપર્યંત બ્રહ્મચર્યવ્રત પાળીને પ્રભુ ભક્તિમાં જીવન વીતાવ્યું. અદ્ભુતાનંદ સ્વામીના ભાઈ વજુભાઈ તેમને ઘેર તેડી જવાના આશયથી ગાડું જોડીને વરતાલ આવ્યા. સ્વામીશ્રીએ પાંચ દિવસ રોકી વૈરાગ્યની એવી અસરકારક વાતો કરી કે ઘેર ન ગયા અને ત્યાં જ દીક્ષા લીધી. તેમનું નામ ‘નિષ્કામાનંદ પાડ્યું.’ તેમના બીજા ભાઈ તેડવા આવ્યા તેઓ સંસાર સુખ અનિત્ય સમજી સાધુ થઈ ગયાં. અદ્ભુતાનંદ સ્વામીએ કચ્છ ગુજરાતના ઘણાં ગામોમાં ફરી સત્સંગ કરાવ્યો હતો. ધોલેરા મંદિરની મહંતાઈ લેવા કોઈ તૈયાર ન હતું ત્યારે તેમણે મહારાજની આજ્ઞા માથે ચડાવીને ધોલેરા મંદિરનાં મહંત થયા. ભાલ દેશના વારણા ગામનાં હરિભક્તોની પરિસ્થિતિ દુર્બળ હોવાથી, અદ્ભુતાનંદ સ્વામીએ ત્યાં ચમત્કારિક સંકટભંજન હનુમાનની મૂર્તિ પધરાવી. ૧૯૩૯માં શાસ્ત્રીજી મહારાજે દીક્ષા લીધી ત્યારે અદ્ભુતાનંદ સ્વામીની સેવાનો લાભ લીધો હતો. સંવત ૧૯૩૯માં તેઓ અક્ષરનિવાસી થયા. અદ્ભુતાનંદ સ્વામીના આવા અદ્ભુત જીવન પ્રસંગો ત્યાગી તેમજ ગૃહી સર્વ મુમુક્ષુઓ માટે અત્યંત પ્રેરણાદાયી છે.

પ્ર.૪ નીચે આપેલા પ્રશ્નોના એક (સંપૂર્ણ) વાક્યમાં જવાબ લખો. (કુલ ગુણ : ૬)

નોંધ: અડધા સાચા જવાબનાં ગુણ આપવા નહીં.

૧. શ્રીજીમહારાજે આજ્ઞા બાબતે વચનામૃત ગ. મ. ૫૧માં શું કહ્યું છે ? (૨૨/૬૮)
- જ. ‘આજ્ઞામાં વર્તે છે તે જ આત્મસત્તા રૂપે વર્તે છે.
૨. સ્વામીએ વાતોમાં કહ્યું : ‘હું તો ચિરંજીવ છું’ તેનો શો અર્થ ? (૨૩/૭૧)
- જ. અનાદિ અક્ષરબ્રહ્મ પરમ એકાંતિક - પરમ ભાગવત સંતરૂપે આ પૃથ્વી પર સદા પ્રગટ વિચરતા હોય છે.
૩. કેવા સંતને જંગમ તીર્થ કહેવાય છે ? (૮/૨૩)
- જ. પોતાના સંબંધમાત્રથી સમસ્ત પાપોને સમૂલ હરિ લે છે, જેના હૃદયમાં શ્રીહરિનો અખંડ આવાસ છે આવા સંતને જંગમ તીર્થ કહેવાય છે.
૪. કઈ ભક્તિ નિર્વિઘ્ન રહે છે ? (૩૦/૮૦)
- જ. મહિમાએ યુક્ત ભક્તિ કરે તે જ ભક્તિ નિર્વિઘ્ન રહે છે.
૫. શ્રીજીમહારાજે કા. ૬માં કયા બે હરિજનની પ્રશંસા કરી છે ? (૧૦/૨૮-૨૯)
- જ. શ્રીજીમહારાજે કા. ૬માં મૂળજી બ્રહ્મચારી અને સોમલા ખાયર આદિક હરિજનની પ્રશંસા કરી છે.
૬. ગણપતિજી કેમ મુંઝાયા ? (૨૨/૬૬)
- જ. ગણપતિજી શરીરે જાડા અને તેમનું વાહન ઉંદર હોવાથી પૃથ્વીની પ્રદક્ષિણા કરવા માટે મુંઝાયા.

પ્ર.૫ ‘ભગવાન ને મોટા સાધુને.....’ (૨૭/૮૧-૮૨) - સ્વામીની વાત પૂરી કરી તેનું નિરૂપણ લખો. (કુલ ગુણ : ૫)

નોંધ :- સ્વામીની વાત પૂરી લખી હોય તો - ૧ ગુણ, નિરૂપણના - ૪ ગુણ.

ભગવાન અને મોટા સાધુને આશરે કરીને વાદળ જેટલા દુઃખ આવવાના હોય તે પણ ટળી જાય અને સાધને કરીને તો કૂટી કૂટીને મરી જાય તો પણ ન ટળે.

આ વાતમાં મૂળ અક્ષરમૂર્તિ ગુણાતીતાનંદ સ્વામી આપણને સમજાવે છે કે આપણે માથે ગમે તેવાં દુઃખ આવ્યાં હોય પણ ભગવાન અને સંતને વિષે અનન્ય નિષ્ઠા રાખી તેને આશરે બેસીએ તો તેમની કૃપાથી દુઃખ ટળી જાય તે પર એક પ્રસંગ ગુણાતીતાનંદ સ્વામીના વખતમાં બનેલ : એક વખત ગુણાતીતાનંદ સ્વામી થાણાગલોલ ગામે પધાર્યા અહીંના હરિભક્ત જસા રાજગોર સત્સંગી બહુ સારા. પણ વ્યવહારે ખૂબ જ દુર્બળ. જમીન પણ સાધારણ. બહુ સારું પાકે નહિ. સ્વામી પધાર્યા એટલે પોતાની આવી સ્થિતિ હતી છતાં પણ પોતાની શક્તિ પ્રમાણે સેવા કરી ને સાથે સાથે પ્રાર્થના કરી કે વ્યવહાર દુબળો અને વળી રસ્તાનું ગામ તેથી સંતો હરિભક્તો આવે તેમની સંભાળ પણ બરાબર થતી નથી. અને વ્યવહારમાં પણ અન્ન વસ્ત્રનું દુઃખ અને ખેતીમાં પણ બરકત નથી. સ્વામીએ પોતાના ભક્તનાં દુઃખ અંગે થોડો વિચાર કરી પુછ્યું, ‘તમારી પાસે કંઈ છે?’ જસા ગોરે પાલી બાજરો ઘરમાં હતો તે લાવી આપ્યો. સ્વામીશ્રીએ તે બાજરો સાથેના સાધુને આપીને કહ્યું, ‘આ સાથે લઈ લેજો. જૂનાગઢ જઈ પલાળી સૌ સંતોને મૂઠી મૂઠી

આપીશું' પછી સ્વામીએ પૂછ્યું, 'ભગત, ઘરમાં કંઈક લૂગડું છે?' પછી ભગત ઘરમાંથી વેજું લઈ આવ્યા. તેમાંથી સ્વામીએ એક ગરણું ફાડી લીધું પછી સ્વામી જસા ભગતને ખેતરે ગયા. ખેતર જોઈને કહ્યું કે આ જમીન તો સોનું પાકે તેવી છે. માટે વણ વાવજે. પછી જસા ભગતે સ્વામીની આજ્ઞા મુજબ કોઈનું સાંતી માંગી આડાઅવળા ઓગણીશ લીટા સ્વામીની આજ્ઞા પ્રમાણે કરી વણ વાવ્યો. તે કાલા બહું થયા. બધું દેવું ઊતરી ગયું અને પાંચસો રૂપિયા વધ્યા. તેમાંથી સંતોને સારી રસોઈ આપી અને વ્યવહારે ખૂબ સુખી થયા. આ તો સામાન્ય વ્યવહારનું દુઃખ હતું. પણ આશરો અનન્ય હતો. તો સાવ સાધારણ જમીનમાં પણ સ્વામીએ અમી રેડ્યું અને દુઃખ ટાળ્યું. આવા અનુભવો તો અનેક હરિભક્તોને થયા છે. પાંડવોને માથે ઘણાં જ દુઃખ આવ્યાં. વનવાસ થયો, યુદ્ધ પણ થયું, પણ એક શ્રી કૃષ્ણ ભગવાનનો અનન્ય આશરો હતો તો દુઃખ સર્વે ઊડી ગયાં. અને તેમનો જય થયો. જો ભગવાનનો આશરો ન હોય તો પોતાનું ગમે તેટલું બળ કે બુદ્ધિ કંઈ કામ લાગતાં નથી. તેથી આપણે પણ દુઃખ આવે ત્યારે ભગવાન અને સંતને બાઝી પડવું. એટલે તેમની ખૂબ ભક્તિ કરવી જેથી દુઃખ સર્વે નાશ પામે અને સુખ થાય.

પ્ર.૬ નીચે આપેલ વિષય માટે સૂચના મુજબ છ સાચા ક્રમ નંબર તથા તે સાચા ક્રમ નંબરને ઘટનાક્રમ પ્રમાણે ગોઠવો. (કુલ ગુણ : ૬)

વિષય : જનમંગલસ્તોત્રમ્ (૧૫/૪૫)

(૧) ફક્ત સાચા નંબરો :	૧	૨	૫	૭	૮	૧૨
(૨) યથાર્થ ઘટનાક્રમ :	૨	૮	૧૨	૫	૧	૭

સૂચના : (૧) ફક્ત સાચા નંબરોમાં તમામ છ નંબરો સાચા હશે તો જ ૩ ગુણ મળશે. (૨) યથાર્થ ઘટનાક્રમ પણ સંપૂર્ણ સાચો હશે તો જ ૩ ગુણ મળશે. અન્યથા એક પણ ગુણ નહીં મળે.

નોંધ : (૧) ફક્ત સાચા નંબરો : જવાબમાં આપેલ અંક કોઈપણ ક્રમમાં લખેલ હોય પણ તમામ અંક સાચા હોય તો જ સંપૂર્ણ ૩ ગુણ આપવા અન્યથા એક પણ ગુણ ન આપવો. (૨) યથાર્થ ઘટનાક્રમ : ઘટનાક્રમ ઉકેલપત્ર પ્રમાણે હોય તો જ સંપૂર્ણ સાચું ગણી ૩ ગુણ આપવા અન્યથા એક પણ ગુણ ન આપવો .

પ્ર.૭ નીચે આપેલા કીર્તન / અષ્ટક / જનમંગલનામાવાલિ / શ્લોક વગેરે માંગ્યા મુજબ પૂર્ણ કરો. (કુલ ગુણ : ૮)

નોંધ :- કીર્તન અડધું સાચું હોય તો એક (૧) ગુણ આપવો.

૧. ઝૂં શ્રી સત્યપ્રતિજ્ઞાય નમઃ ; ઝૂં શ્રી ભક્તવત્સલાય નમઃ ; ઝૂં શ્રી અરોષણાય નમઃ ;
ઝૂં શ્રી દીર્ઘદર્શિને નમઃ ; ઝૂં શ્રી ષડૂર્મિવિજયક્ષમાય નમઃ ; ઝૂં શ્રી નિરહડકૃતયે નમઃ : (૧૫/૫૦)
૨. હોત પાલન પ્રલય તવ ભ્રુકુટી ભંગ કરી, જયસિ સર્વેશ્વર ! અહં નમામિ.
જયસિ કમલાપતિ જયસિ નૈષ્ઠિક જતિ, જયસિ ત્વં ભજત પુરુષ અકામી. (૨/૮)
૩. માયામયાકૃતિતતમોડશુભવાસનાનાં કર્તું નિષેધમુરુધા ભગવત્સ્વરૂપે ।
નિર્બીજ- સાદ્રવ્યમતયોગયુક્તિભાજં ત્વાં ભક્તિધર્મતનયં શરણં પ્રપદ્યે ॥ (૮/૨૫)
૪. ગુજરાતી ભાષાંતર : બ્રહ્મભાવને પ્રાપ્ત થયેલો ને પ્રસન્નચિત્ત મનુષ્ય કશાનો શોક કરતો નથી કે કશાની આકાંક્ષા કરતો નથી અને સર્વ ભૂતોમાં સમભાવથી રહેતો થકો મારી પરમ ભક્તિને પામે છે. (૩૨/૮૧)

(વિભાગ - ૨ ગુણાતીતાનંદ સ્વામી, દશમી આવૃત્તિ, ફેબ્રુઆરી - ૨૦૧૩)

પ્ર.૮ નીચે આપેલાં અવતરણો કોણ, કોને અને ક્યારે કહે છે તે લખો. (કુલ ગુણ : ૮)

નોંધ : કોણ કહે છે - ૧ ગુણ, કોને કહે છે - ૧ ગુણ, ક્યારે કહે છે - ૧ ગુણ.

૧. “ઘરમાં શું અનાજ, ઘી, ગોળની ખોટ છે તે આવું ખાઓ છો ?” (૨/૫)
⇒ ભોળાનાથ - મૂળજીને
⇒ મૂળજીને કોઠાં, બોર, આંબલી વગેરે ઉપર રુચિ હતી. એટલે જ્યારે જ્યારે તેઓ તે ખાતા ત્યારે ઠપકો આપતાં ભોળાનાથ કહેતા
૨. “એમના તો અમે નિરંતરના જામીન છીએ.” (૨૩/૪૧-૪૨)
⇒ મહારાજ - બ્રહ્માનંદ સ્વામીને
⇒ મહારાજે સૌ સંતોને વર્તમાન દૃઢ કરીને પાળવાનું કહ્યું, છતાં તેમાં કાંઈ ફેર નહિ જ પડે એવા અંદરોઅંદર એકબીજાના જામીન લીધા. તે સમયે સ્વામી સભામાં મોડા પડ્યા ત્યારે બ્રહ્માનંદ સ્વામીએ કહ્યું : ‘હવે સ્વામીના જામીન કોણ થશે ?’ ત્યારે
૩. “ઉત્કૃષ્ટ શ્રદ્ધાવાન કોઈ પાત્ર મળે તો તેને તે જ્ઞાન આપવું છે.” (૪૬/૭૪)
⇒ સ્વામી - પ્રાગજી ભક્તને
⇒ સારંગપુરમાં એક વખત સ્વામી પ્રાગજી ભક્તને પોતે ભેગું કરેલું જ્ઞાન કોઈ યોગ્ય પાત્રને આપવા વિશે વાત કરતા હોય છે ત્યારે.

પ્ર. ૯ નીચે આપેલાં વાક્યોમાંથી કોઈ પણ ત્રણ વિષે કારણ લખો. (નવેક લીટીમાં) (કુલ ગુણ : ૯)

૧. સાધુ ઘનશ્યામદાસને સ્વામીમાં અક્ષરપણાનો નિશ્ચય થયો. (૩૦/૫૨)

એક વખત ઘનશ્યામદાસ સભામંડપમાં ધ્યાન કરવા બેઠા હતા. પાસે સ્વામી બેઠા હતા તે થોડી વારે સ્વામીએ કહ્યું : “ધ્યાન કરો છો કે ગોટા વાળો છો ?” સ્વામી ! કાણું માથે તૂત નાખો છો ? ધ્યાનમાંથી જાગી ઘનશ્યામદાસે કહ્યું. એટલે સ્વામી હસ્યા અને બોલ્યા : ‘તમે ધ્યાન કરતા હતા કે ગઢડામાં ધોળા તલકાવાળી ભેંસના માથે હાથ ફેરવતા હતા ? ઘનશ્યામદાસ

તો આ સાંભળી અવાક્ બની ગયા. તેઓ ધ્યાનમાં ખરેખર ગઢડા પહોંચી ગયા હતા. તેથી એકદમ ઊભા થઈ સ્વામીના પગમાં પડી ગયા અને ગદ્ગદ થઈ બોલ્યા : ‘સ્વામી મારા અંતરમાં ઊડી ઊડી એવો ભાવ હતો કે તમે હજુ ખંડિયા છો પણ આજે નિશ્ચય થયો કે તમો ખરા ચકવર્તી છો અને મહારાજનું સાક્ષાત્ સ્વરૂપ છો. હવે તમે અક્ષર સાચા !’

૨. ગુણાતીતાનંદ સ્વામીએ મહારાજની પ્રસાદીની ડગલી ન સ્વીકારી. (૧૭/૩૨-૩૩)

ધરમપુરનાં કુશળકુંડવરબાના આગ્રહથી મહારાજ મુક્તાનંદ સ્વામી વગેરે સંતો હરિભક્તો સંઘ લઈને વરતાલથી ધરમપુર જઈ રહ્યા હતા. રસ્તામાં સુરત પાસે દેવાનંદ સ્વામી અચાનક માંદા પડ્યા. તેથી તેમને ત્યાં રોકાઈ જવું પડ્યું. પરંતુ તેમની સેવામાં કોણ રોકાય ? મહારાજ સાથે હરવા ફરવાનો લાભ છોડીને કોઈ સેવામાં ન રોકાય. આવે વખતે મહારાજની નજર હંમેશા ગુણાતીતાનંદ સ્વામી પર પડતી. તેથી સ્વામી દેવાનંદ સ્વામીની સેવામાં રોકાઈ ગયા. સ્વામીનું તો સેવાનું અંગ તેથી પ્રેમભરી સેવાથી દેવાનંદ સ્વામી સાજા થઈ ગયા. દેવાનંદ સ્વામીએ સ્વામીની આવી શ્રદ્ધાભરી સેવાથી રાજી થઈને કહ્યું : ‘તમે મારી બહુ સેવા કરી. તેથી રાજી થઈ હું તમને મહારાજની આ પ્રસાદીની ડગલી આપું છું.’ મહારાજની કેવળ પ્રસન્નતા સિવાય અન્ય પદાર્થથી વિરક્ત, નિઃસ્પૃહ એવા સ્વામીએ નમ્રતાથી કહ્યું : ‘મેં તો મહારાજને રાજી કરવા આપની સેવા કરી છે. વળી, એ પ્રસાદીની ડગલી મારાથી સચવાય નહિ. માટે આપની પાસે રહે તે સારું.’

૩. ગુણાતીતાનંદ સ્વામીએ કહ્યું : ‘બજારના કાંટાથી માણસ મરી પણ જાય.’ (૩૬/૬૨-૬૩)

એક વખત સ્વામી વાડીએ પધાર્યા હતા. વસોના વાઘજીભાઈ, સારંગપુરના જેઠાખાયર વગેરે સ્વામીનાં દર્શન કરવા આવ્યા અને દંડવત્ કરવા લાગ્યા. તે વખતે કોઈએ કહ્યું : ‘‘રહેવા દો કાંટો વાગશે.’’ ત્યારે સ્વામી બોલ્યા : ‘‘આ કાંટા વાગશે તો સોય અથવા નરણીએ કરીને કઢાશે પણ ઓલ્યા બજારના કાંટા બહુ ભૂંડા. એ જો વાગે તો એને કાઢવાનો કોઈ ઉપાય નથી.’’ ત્યારે એક હરિભક્તે પૂછ્યું : ‘‘બજારમાં કાંટા ક્યાંથી હોય ?’’ ત્યારે સ્વામીએ હસીને કહ્યું : ‘‘તને એ બજારના કાંટાની ખબર ન પડે. એ બજારમાં તો રૂપનો કાંટો આંખમાં, ગાનતાનનો કાંટો કાનમાં, પાપી જીવના સ્પર્શનો કાંટો ત્વચામાં, પાપી જીવની ગંધનો કાંટો નાકમાં, સંકલ્પ-વિકલ્પનો કાંટો મનમાં, નાના પ્રકારના ટીખળ પેસી ગયાં હોય તેના ચિંતવનના કાંટા ચિત્તમાં એમ અનેક પ્રકારના કાંટા છે.’’ તે કાઢ્યા નીસરે નહિ ને એમ ને એમ ખટક્યા કરે. એમાં પણ જો બહુ ઝેરી કાંટા હોય તો માણસ મરી જાય. માટે એ કાંટા જાળવવા.

૪. શ્રીજીમહારાજે મૂળજીના સાંખ્યજ્ઞાનની ખૂબ પ્રશંસા કરી. (૫/૧૫)

ખેતરમાં શ્રીજીમહારાજનાં દર્શન થતાં જ મૂળજી ભક્ત ગઢડામાં મહારાજ પાસે પહોંચી જાય છે. મહારાજ પાસે દીક્ષા આપી સેવામાં રહેવા દેવાની યાચના કરે છે. મૂળજી ભક્તની સ્થિતિની સૌને જાણ કરવા સારું મહારાજે તેમને પૂછ્યું, ‘‘તમે તમારું ઘર બાળીને આવ્યા છો ? કે એમને એમ રાખીને ?’’ મૂળજીએ સરળતાથી કહ્યું, ‘‘મહારાજ ! એ તો એમ ને એમ છે.’’ ત્યારે મહારાજે કહ્યું, ‘‘જાઓ બાળીને આવો, પછી સાધુ કરીએ.’’ મહારાજનો આદેશ થતાં જ મૂળજી ભક્ત ભાદરા પાછા જવા નીકળ્યા. મહારાજ જાણતા હતા કે મૂળજી ભક્ત જરૂર ઘર બાળીને આવશે. તેથી તરત તેમણે ભગુજીને મોકલી મૂળજી ભક્તને પાછા બોલાવ્યા. જ્ઞાનદષ્ટિએ તો મૂળજી ભક્તને ઘરબાર, કુટુંબ-પરિવારનો સ્નેહ અંતરમાંથી બળેલો જ હતો છતાં સ્થૂળ દષ્ટિએ સર્વ નાશ કરવાની તેમની તત્પરતા જોઈ મહારાજે તેમના સાંખ્યજ્ઞાનની ખૂબ પ્રશંસા કરી.

પ્ર.૧૦ નીચે આપેલા વિષયોમાંથી કોઈ પણ બે વિષે મુદ્દાસર નોંધ લખો. (બારેક લીટીમાં) (કુલ ગુણ : ૮)

૧. રામોહાદી સત્સંગી થયો (૩૨/૫૭)

સોરઠમાં ફરવા નીકળેલા સ્વામી ગામ માળિયામાં પધાર્યા. ગામના ચોકમાં લીમડા નીચે બેઠેલા રામા હાટીને સ્વામીએ કહ્યું : ‘રામા ! મોતૈયા લાડુ અને સાટા-જલેબી સાવજને નાખીએ તો તે ખાય ? ’ ત્યારે તેણે કહ્યું : ‘ના મહારાજ ! એ એનું ખાણું નહિ. એ તો એનું ખાણું જ ખાય.’ ત્યારે સ્વામીએ કહ્યું : ‘જનાવર છે તે માણસનું ખાણું ન ખાય ને માણસ છે તે જનાવરનું ખાણું ખાય તે કેવું કહેવાય ? વળી ન પીવાનું પીએ અને ન ખાવાનું ખાય તે કાંઈ માણસનાં લક્ષણ કહેવાય ?’ બધા લક્ષણે પૂરા રામાના હૃદયમાં સ્વામીની વાત સોંસરી ઊતરી ગઈ. સ્વામીની દૃષ્ટિથી તેના અંતરમાં પ્રકાશ થયો. તેણે સ્વામીને કહ્યું : ‘સ્વામી ! હું બધું મૂકી દઉં.’ એમ કહીને તરત જ પ્રતિજ્ઞા કરી. ત્યાં જ સ્વામી પાસે વર્તમાન ધરાવ્યાં અને બધા ફેલ મૂકી સત્સંગી થયો.

૨. અનાદિના સેવક (૨૧/૩૭-૪૦)

મહારાજની આજ્ઞાથી સ્વામી વરતાલમાં કેટલાક માંદા સાધુઓની સેવા કરતા હતા. એકવાર માંદા સાધુઓની ગોદડીઓ સાથે કેટલાક સાજા સાધુઓએ પણ પોતાની ગોદડીઓ ધોવા આપી. સ્વામી અઢાર ગોદડીઓ ગોમતીમાં ધોઈ પોતાના બંને ખભે લઈને મંદિરે આવતા હતા. ત્યારે હનુમાનવાળા દરવાજે મહારાજ મળ્યા અને અલૌકિક દૃષ્ટિમિલન ચાલ્યું. થોડીવારે મહારાજ સભામાં આવી અકળામણ બતાવી કહેવા લાગ્યા કે, ‘પેલા સાધુએ મારે માથે ભાર મૂક્યો છે તે લઈ લો. આમ, સ્વામી સાથે પોતાની એક્તા બતાવી. સદ્ગુરુ સંતોને બોલાવી કહ્યું, ‘આ તો બહુ સમર્થ સાધુ છે. કાં જે જેમ સાણસામાં સાપ પકડે તેમ ત્રણેય અવસ્થામાં અમારી મૂર્તિ એમણે ઝાલી છે.’ એમની જેમ બીજાને અમારી મૂર્તિ પકડવી કઠણ છે. આ સાધુ તો અમારા અનાદિના સેવક છે. તેમના દ્વારા અમારી સર્વોપરી ઉપાસના આખા સત્સંગમાં પ્રવર્તશે.

૩. વાલેરા વરુને સ્વામીએ અપાવેલ ગરાસ (૩૧/૫૪-૫૫) બાબરિયાવાડ પાસે માણસા ગામનો વાલેરુ વરુ. તેને અડધો ભાગ ન મળવાથી પોતાના ઓરમાન ભાઈ સીદી સામે બહારવટે ચડ્યો હતો. ગીરના જંગલમાં જતાં સ્વામી સાથે તેનો મેળાપ થયો. સ્વામીશ્રીની સૌમ્ય મુખમુદ્રા, અમૃત સરખી વાણી અને કરુણા ભરપૂર નયનો નિહાળી વાલેરાનું અંતઃકરણ ફરી ગયું. સ્વામીએ કહ્યું આપણાથી હિંસા ન થાય પણ તને સાત દિવસમાં ગરાસ પાછો મળશે. સાત દિવસ ક્યારે થાય તે પણ આ ભોળા માણસને ખબર ન હતી. તેથી સ્વામીએ એક સીંદરીને સાત ગાંઠ વાળી આપી. રોજ એકેક ગાંઠ છોડવા સમજાવ્યું. બરાબર સાતમે દિવસે સીદી વરુને પ્રેરણા થઈ અને સમાધાન કરી ગરાસ પાછો આપ્યો. વાલેરો વરુ બહારવટિયામાંથી એવો ભક્ત બન્યો કે પ્રગટ સ્વામિનારાયણનો એક જ આશરો દૈનિક નિશ્ચય રાખ્યો. નાત બહાર કરવાની બીક છોડી સત્સંગ શિર સાટે રાખ્યો આવા ખારા જીવોને સ્વામીએ મીઠા કર્યા.

પ્ર.૧૧ નીચે આપેલા પ્રશ્નોના એક (સંપૂર્ણ) વાક્યમાં જવાબ લખો. (કુલ ગુણ : ૫)

નોંધ :- અડધા સાચા જવાબના ગુણ આપવા નહીં.

૧. રસ-રોટલી જમ્યા બાદ કીર્તનો ગાવા કોણ કોણ ઊભું થયું ? (૧૬/૩૨)
૪. રસ-રોટલી જમ્યા બાદ કીર્તનો ગાવા ગુણાતીતાનંદ સ્વામી અને તદ્દુપાનંદ સ્વામી ઊભા થયા.
૨. છ ગ્રંથિઓના નામ લખો. (૩૪/૬૦)
૪. છ ગ્રંથિઓના નામ : સંશયગ્રંથિ, કર્મગ્રંથિ, મમત્વગ્રંથિ, ઈચ્છાગ્રંથિ, હૃદયગ્રંથિ, અહંગ્રંથિ.
૩. સ્વામીની શ્રીજીમહારાજના પુરુષોત્તમપણાની વાતો સાંભળી ગોપાળાનંદ સ્વામી રાજી થઈ શું કહેતા ? (૨૮/૫૦)
૪. અહો ! સ્વામી તો સાક્ષાત્ અક્ષરબ્રહ્મનો અવતાર એટલે તેમને વેદની તંતી આડી આવે જ નહિ.'
૪. ગુણાતીતાનંદ સ્વામી નેવા નીચે શેની માફક, શા માટે ઊભા હતા ? (૭/૨૦)
૪. ગુણાતીતાનંદ સ્વામી નેવા નીચે ચકોરની માફક, મહારાજના દર્શન માટે ઊભા હતા.
૫. શ્રીજીમહારાજે રઘુવીરજી મહારાજને સ્વપ્નમાં શું કહ્યું ? (૩૨/૫૬)
૪. 'સ્વામીને અહીં કેમ રાખ્યા છે ? તેમની વાતો સાંભળવી હોય તો રાખો, નહિ તો જૂનાગઢ જવા દ્યો.'

પ્ર.૧૨ નીચે આપેલા પ્રસંગોમાંથી કોઈ પણ એક પ્રસંગ ટૂંકમાં વર્ણવી ભાવાર્થ લખો. (બારેક લીટીમાં) (કુલ ગુણ : ૪)

નોંધ : (૧) આ જ ભાવાર્થ હોવો જરૂરી નથી. પરીક્ષકે વિષયને અનુરૂપ ભાવાર્થ છે કે નહીં તે જાતે નક્કી કરીને તેના ગુણ આપવાના છે. પ્રસંગ વર્ણનનાં ૩ ગુણ અને ભાવાર્થનો ૧ ગુણ. (૨) જે પ્રસંગમાં એકથી વધારે પ્રસંગ આવતા હોય ત્યાં પરીક્ષાર્થીએ કોઈ પણ એક પ્રસંગ લખ્યો હોય તો પણ પૂરા ગુણ આપવા.

૧. અંતિમ લીલા (૫૦/૮૦-૮૨) શ્રીજીમહારાજે એકાંતિક ધર્મ પ્રવર્તનનું જે કાર્ય શરૂ કર્યું હતું. તે સ્વામીએ સુદૃઢ કરી મહારાજનું પૂર્ણ પુરુષોત્તમ સ્વરૂપ તેમજ ઘણા સંત હરિભક્તોને પોતાનું મૂળ અક્ષરબ્રહ્મસ્વરૂપ ઓળખાવી એકાંતિક સ્થિતિ દૃઢ કરાવી હતી. ચાલીસ વર્ષ કથાવાર્તા કરી અનેક મુમુક્ષુને એકાંતિક ધર્મ સિદ્ધ કરાવી અક્ષરધામના અધિકારી બનાવ્યા હતા. પૃથ્વી ઉપર પોતાના પધારવાનો હેતુ હવે પૂરો થતાં અને અક્ષર અને પુરુષોત્તમનું શુદ્ધ સ્વરૂપ સૌએ ઓળખી લીધું હોવાથી સ્વામીએ ધામમાં પધારવાનો સંકલ્પ કર્યો. સંવત ૧૮૨૩ના ભાદરવા વદ ત્રીજને દિવસે જૂનાગઢ મંદિરથી વિદાય લેતા દરવાજા સામે જોઈને બોલ્યા : 'શ્રીજીમહારાજે આ મંદિર અમને સોંપ્યું હતું. ત્યારથી આજ દિવસ સુધી ચાલીસ વર્ષ ચાર માસ અને ચાર દિવસ સાચવ્યું ને રહ્યા. હવે સત્સંગમાં ફરીશું અને મહુવે જઈને રહીશું.' એમ કહી વંથળીને માર્ગે ચાલતાં બોલ્યા : 'આ રસ્તે જ્યારે જ્યારે નીકળીએ છીએ ત્યારે મહારાજ સાંભરે છે.' કાશીરામે કહ્યું : 'જેણે મહારાજને જોયા હોય તેને સાંભરે.' સ્વામીએ કહ્યું : 'તમારે ક્યાં પરોક્ષ છે ? જુઓ તો આ સંત દ્વારે પ્રત્યક્ષ જ છે. તે દર્શન દે છે, વાતો કરે છે, ને દષ્ટિ માંડીને જુએ છે, એમ બહુ સુખ આપે છે પણ જ્યાં સુધી અજ્ઞાન છે, ત્યાં સુધી જણાય નહિ.' વંથળીમાં કલ્યાણભાઈને ઘેર દેવજીભાઈનો પ્રશ્ન : 'સ્વામી અક્ષર કેવું હશે ?' સ્વામી કહે : 'આ તારા ઘરમાં બેઠું છે એ જ અક્ષર છે.' ગણોદ, ઉપલેટા, ભાયાવદર વગેરે ગામોમાં સૌને લાભ આપી ગોંડલ પધાર્યા. ગોંડલમાં વિજયાદશમીનો સમયો કર્યો. નવલખા મહેલમાં મહારાજાએ પધરામણી કરાવી. ગણોદના અભયસિંહ બાપુના મહેલમાં પણ પધરામણી કરી. બાપુએ પોતાના કુંવર ભગવત્સિંહજીને હાથે પધારમણ દેવના પાકા થાળ માટે જમીન અપર્ણ કરતો લેખ સ્વામી આગળ મૂકાવી કુંવરને પગે લગાડ્યા. સ્વામીએ આશીર્વાદ આપ્યા : 'આ ભગવાનના આપેલ કુંવર છે, તેથી તેનું નામ ભગવત્સિંહજી પાડ્યું છે.' ઉપદેશની ઘણી વાતો કરી નવ વાગે મંદિરે પધાર્યા. માધવજી દવેએ બીજે દિવસે પધરામણી કરવાનું કહ્યું ત્યારે સ્વામી કહે : 'કાલ કોણે ભાળી છે.' એમ કહી રાત્રે જ પધરામણી કરી મંદિરે આવી નિયમ-યેષ્ટા કરી સભામંડપમાં ઠાકોરજીના સિંહાસન પાસે સ્વસ્તિક આસન વાળી, થાંભલે અઢેલીને બેઠા અને વિ.સં. ૧૮૨૩ (આ.સં. ૧૮૨૪)ના આસો સુદ ૧૩ના રાત્રે પોણા વાગે સ્વતંત્રપણે પોતાના બ્રહ્મધામમાં પધારી ગયા.

ભાવાર્થ: ભગવાન અને સંત ક્યારેય પરોક્ષ થતા જ નથી. તે સ્વામીએ કાશીરામને સમજાવ્યું. પોતાનું પ્રગટપણું પણ તેમણે સાંકેતિક રીતે બતાવી દીધું હતું. 'સત્સંગમાં ફરીશું અને મહુવે જઈને રહીશું.' એટલે પ્રાગજી ભક્ત દ્વારા તેઓ પ્રગટ જ રહેવાના છે.

૨. ‘તમારામાં અખંડ રહ્યો છું’ (૨૬/૪૫-૪૭) શ્રીજીમહારાજે પોતાના સ્વરૂપ અને ધામરૂપ પ્રમાણ કરેલા સંતવર્ય સ્વામીશ્રી સાથે મહારાજને કેવી એકતા છે. તે અંતિમ સમયે પણ સૌને બતાવ્યું. મહારાજે મંદવાડમાં બે મહિના સુધી બ્રહ્માનંદ સ્વામીને પાસે રાખી સુખ આપ્યું. જ્યારે ધામમાં જવાનો સંકલ્પ કર્યો એટલે બ્રહ્માનંદ સ્વામીને જૂનાગઢ જવાની અને ગુણાતીતાનંદ સ્વામીને અહીં મોકલવાની આજ્ઞા કરી. મહારાજની આજ્ઞા થવાથી ન છૂટકે બ્રહ્માનંદ સ્વામીને જૂનાગઢ જવું પડ્યું. મહારાજની આજ્ઞાની વાટ જોઈ રહેલા સ્વામી સંદેશો મળતાં જ ગઢડા જવા નીકળી ગયા. જેઠ સુદ છઠને દિવસે ગઢડા પહોંચ્યા. મહારાજને ઘેરો મંદવાડ હોવાથી કોઈને પણ પાસે જવાની બંધી હતી. પણ સ્વામી આવે તો લઈ આવવાનું મહારાજે સુરાખાયરને કહી રાખેલું હોવાથી તેમને તરત જ મહારાજ પાસે લઈ ગયા. સ્વામી સામે જોઈને મહારાજ બોલ્યા : ‘મીઠા વ્હાલા કેમ વિસરો ..’ મહારાજે ગોપાળાનંદ સ્વામીને ગુણાતીતાનંદ સ્વામી અને રઘુવીરજીનું વિશેષ ધ્યાન રાખવાનું કહ્યું. સ્વામીને ભલામણ કરતાં કહ્યું : ‘અમારે હવે આ લોકમાં રહેવું નથી. પરંતુ તમે અમારા સ્વરૂપનો પૂર્ણ મહિમા ફેલાવજો અને સૌ સત્સંગીઓને અલૌકિક આનંદ કરાવજો.’ સંવત ૧૮૮૬ની જેઠ સુદ દશમની સવારે મહારાજ સ્વધામ પધાર્યા. લક્ષ્મીવાડીમાં મહારાજના દેહનો અગ્નિસંસ્કાર કર્યો. ત્યાં બહિર્ભૂમિ જતા લીલી ધ્રોને જોઈ સ્વામીને થયું. આ ધ્રોનું જીવન જળ છે તે કેવી લીલી પલ્લવ છે. આપણું જીવન મહારાજ હતા તે ગયા !’ એ વિચારમાં જ સ્વામી ત્યાં મૂર્છાવશ થઈ પડી ગયા. ત્યારે મહારાજ દિવ્ય સ્વરૂપે પ્રગટ થયા અને કહ્યું કે ‘સ્વામી ! શું હું ગયો છું ? હું તો તમારામાં અખંડ રહ્યો છું.’ એમ કહી મહારાજ અદૃશ્ય થઈ ગયા. સ્વામી મહારાજના દર્શનથી અંતરમાં પુલકિત થઈ, મહારાજની આજ્ઞા પ્રમાણે એકાંતિક ધર્મના પ્રવર્તન માટે તે ઘડીથી કાર્યરત થયા.

ભાવાર્થ : મહારાજ સંત દ્વારે હમેશાં આ પૃથ્વી ઉપર પ્રગટ રહીને ભક્તોને પોતાનું સુખ આપી. અક્ષરધામના અધિકારી બનાવે છે.

પ્ર.૧૩ આપેલા વિકલ્પોમાંથી ફક્ત સાચા વિકલ્પોની આગળ આપેલા ચોરસ ખાનામાં ખરાની (✓) નિશાની કરો. (કુલ ગુણ : ૮)

❏ નોંધ : એક કે એકથી વધારે વિકલ્પ સાચા હોઈ શકે. તમામ સાચા વિકલ્પ આગળ ખરાની નિશાની કરી હશે તો જ પૂર્ણ ગુણ મળશે, અન્યથા એક પણ ગુણ નહીં મળે.

૧. ૩, ૪ (૩૮/૬૫)

૨. ૧, ૩, ૪ (૪૫/૭૩)

૩. ૨ (૨૪/૪૩) ૪. ૩, ૪ (૩૫/૬૧-૬૨)

પ્ર.૧૪ નીચે આપેલાં ખોટાં વાક્યોને મથાળાના સંદર્ભમાં સાચાં લખો. (કુલ ગુણ : ૬)

❏ નોંધ :- સંપૂર્ણ સાચું વાક્ય લખ્યું હશે તો જ ગુણ પ્રાપ્ત થશે. અન્યથા એક પણ ગુણ નહીં મળે.

૧. સેવા કરે તે મહંત : સંવત ૧૮૧૭ ની સાલમાં રઘુવીરજી મહારાજ, સ્વામીને આપેલા વચન પ્રમાણે તીર્થવાસી થઈને, જૂનાગઢ સ્વામીનો સમાગમ કરવા પધાર્યા. (૪૩/૭૧)
૨. નિઃસ્વાદી બનાવ્યા : આ નાગર ભક્તને થયું કે સ્વામી આવા મોટા મંદિરના મહંત છે તે મેવા- મીઠાઈ જ જમતા હશે. (૩૮/૬૪)
૩. જીવની અવળાઈ : ભાયાવદરના હંસરાજ પટેલનો એક દીકરો વસ્તો સ્વામીનો સમાગમ કરવા જૂનાગઢ આવતો. (૪૧/૬૭)
૪. વેદાંતીઓનો પરાજય : મહેમદાવાદમાં વેદાંતી બ્રાહ્મણોનું જોર ખૂબ હતું. તેઓ તેમના વેદાંતના મિથ્યા જ્ઞાનના બળે કોઈને સત્સંગી થવા દેતા નહિ. (૧૮/૩૩)
૫. જૂનાગઢ મંદિરનો આરંભ : પંચાળાના ઝીણાભાઈ દરબારે જૂનાગઢમાં મંદિર કરવા પોતાનો દરબાર અને વાડી મહારાજને અર્પણ કર્યા હતાં. (૨૨/૪૦)
૬. નિર્માનિતા : સંવત ૧૮૧૩ની સાલે કાર્તિકી પૂનમનો સમયે વરતાલ કરી, ખંભાતના કોઠારી અંબાવીદાસ અને હરિભક્તોના આગ્રહથી સ્વામી સંત-હરિભક્તોના સંઘ સાથે ખંભાત પધાર્યા. (૩૩/૫૮)

❏ સમાપ્ત ❏